

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

איסור שבירת עצם בפסח

עצמות גידין ונותר בקרבן פסח

(פ"ג א') **משנה:** העצמות (שלא יכול לשוברן מפני שנאסרה בפסח שבירת העצם, ונותר בהן מוח, והוא נותר וטעון שריפה) והגידין (שאינם נאכלים, ונעשו נותר), והנותר (מבשר הפסח שנתעצלו באכילתו), יישרפו בששה עשר (בניסן שהוא חול המועד. ואע"פ שנפסלו בבוקר ראשון, אין רשאי לשורפם ביו"ט). חל ששה עשר להיות בשבת, יישרפו בשבעה עשר. לפי שאינן דוחין (אין שריפתם דוחה) לא את השבת, ולא את יום טוב.

אמר רב מרי בר אבוה אמר רבי יצחק: עצמות קדשים ששימשו נותר (שנותר בהן מוח חוץ לזמנו, ושימשוהו העצמות הללו), מטמאין את הידיים (כדין נותר עצמו), הואיל ונעשה (העצם) בסיס (מקום מושב) לדבר האסור (וסובר שימוש נותר מילתא הוא).

מיתבי: כל עצמות הקדשים (שנותרו) אין טעונים שריפה, חוץ מעצמות הפסח (שאינן יכול לשוברן) מפני התקלה. (ומברר) הני עצמות היכי דמי? אילימא דלית בהו מוח, למה להו שריפה (לעצמות הפסח). אלא פשיטא דאית בהו מוח (ושאר קדשים שיכול לשברם, מוציא מוחם, ושורפם לבד, והעצמות אין טעונים שריפה). ואי סלקא דעתך שימוש נותר מילתא היא, עצמות קדשים אמאי אין טעונין שריפה.

(4) אמר רב נחמן בר יצחק: הכא במאי עסקינן? כגון שמצאן חלוצין (כלומר שבורים, ונחלץ מוח מהם). עצמות קדשים דאין בהן משום שבירת העצם, קמי דנהוו נותר חלצינהו, ולא הוו שימוש נותר, ולא בעו שריפה. עצמות הפסח, דיש בהן משום שבירת העצם, לבתר דנהוו נותר הוא דחלצינהו, והוו להו שימוש נותר, ובעו שריפה.

(פ"ג ב') (2) רב זביד אמר: הכא במאי עסקינן? כגון שמצאן צבורין צבורין, ומהן (חלקם, העליונים) חלוצין. עצמות קדשים, דאין בהן משום שבירת העצם (לא בעו למיבדק תחתונים), לכולהו הוה חליץ להו ואכיל להו, ולא בעי שריפה. עצמות הפסח, דיש בהן משום שבירת העצם (בעו למיבדק כולהו), דילמא הני דחלצינהו, ולהנך לא חלצינהו, ובעי שריפה (ובהא פליג רב זביד אדרב נחמן, דאי מצאן חלוצין, לא חמיר שימוש נותר כולי האי להצריכו שריפה מספק, ולומר בתר איסוריהו חלצינהו).

שיטות הראשונים

שימוש נותר מילתא הוא: פסק הרמב"ם כמימרא דרבי יצחק, "שְׁהַעֲצָמוֹת שֶׁלְקִדְשִׁים שֶׁשִּׁמְשׁוּ נֹתֵר אוֹ פָּגוּל - מְטַמְּאִין אֶת הַיָּדִים, הוֹאִיל וְנִעְשׂוּ בְּסִיס לְדָבָר הָאָסוּר."

עצמות קדשים שנותרו האם טעונין שריפה: פסק הרמב"ם כסתמא דברייתא, וללא שום אוקימתא, "וְכָל עֲצָמוֹת הַקִּדְשִׁים שֶׁאֵין בָּהֶן מֶלֶח אֵינָן טְעוּנִין שְׂרִיפָה, חוּץ מֵעֲצָמוֹת הַפֶּסַח." **והראב"ד** הוסיף על פי רב נחמן בר יצחק, שמצאם חלוצים מפסולי קדושה.²

¹ שגזרו חכמים שיטמא את הידים בפרק בתרא (ערי פסחים ק"כ ב'), ולקמן בפירקין (כיצד צולין פ"ה א') מייתי לה בגמרא. רש"י.

² מקורות: רמב"ם וראב"ד (הל' פסולי המוקדשין יט, ט).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

גידים שנמנים עליהם ושטעונים שריפה

(פ"ג ב') אמר רב יהודה אמר רב: כל הגידין בשר (ונימנין עליהן בפסח, ויוצא ידי חובתו), חוץ מגידי צואר.

(ומקשה) **תנן**: העצמות והגידים והנותר, ישרפו בששה עשר. הני גידין היכי דמי? אילימא גידי בשר, ניכלינהו! ואי דאיתותר, היינו נותר. אלא פשיטא גידי צואר. אי אמרת בשלמא בשר נינהו אמטו להכי בעי שריפה. אלא אי אמרת לאו בשר נינהו, למה להו שריפה?

אמר רב חסדא: לא נצרכא אלא לגיד הנשה, ואליבא דרבי יהודה. **דתניא**: רבי יהודה אומר: אינו נוהג אלא באחת, והדעת מכרעת של ימין. וכגון שהוכרו ולבסוף נתערבו.

רב אשי אמר: לא נצרכא אלא לשמנו דגיד הנשה. **דתניא**: שמנו מותר, וישראל קדושים הם ונוהגין בו איסור. רבינא אמר: בחיצון, וכדרב יהודה אמר שמואל. דאמר רב יהודה אמר שמואל: שני גידין הן, פנימי הסמוך לעצם, אסור, וחייבין עליו. חיצון הסמוך לבשר, אסור, ואין חייבין עליו.

שיטות הראשונים

כל הגידין בשר חוץ מגידי צואר: דעת **ריב"א** בסוגיא להלן, שיש עוד גידים, חוץ מגידי צואר, כגון גידי שדרה, שסופן להקשות ואין נמנים עליהם. וכן השמיט **הרמב"ם** מימרא דרב. **ורש"י** ביאר שגם בסוגיא לקמן מיירי בגידי צואר.³

גיד הנשה: כתוב במשנה, הגידים יישרפו בשישה עשר. וביאר **המאירי**, הם הגידים האסורין באכילה, ושריפתן מצות עשה, כמו שצוה השם בו 'והנותר ממנו עד בקר באש תשרפנו'... ובגיד הנשה הסמוך לעצם לא נאמרה, שמאחר שמן התורה אסור לאכלו, אין בו משום נותר ואינו טעון שריפה; אלא בגיד הנשה חיצון הסמוך לבשר, שאיסורו מדברי סופרים.⁴

צליית הפסח ללא ניקור: כתב **הרמב"ם**, "כְּשֶׁאֲדָם אוֹכֵל אֶת הַפֶּסַח - חוֹתֵךְ אֶת הַבָּשָׂר וְאוֹכֵל, וְחוֹתֵךְ הָעֲצָמוֹת מִן הַפֶּרֶק וּמִפְּרָקָן אִם רָצָה. וְכִשְׁיָגִיעַ לְגִיד הַנֶּשֶׁה, מוֹצִיאוֹ וּמְנִיחוֹ עִם שְׁאֵר הַגִּידִים וְהָעֲצָמוֹת וְהַקְרוֹמוֹת שְׂיוֹצֵאִין בְּשַׁעַת אֲכִילָה, שְׂאִין מְנַקִּין אוֹתוֹ כְּשֶׁאֲרַח הַבָּשָׂר וְאֵין מְחַתְּכִין אוֹתוֹ, אֶלָּא צוֹלִין אוֹתוֹ שְׁלֵם." **והראב"ד** השיגו, ודעתו שאין איסור גדול מזה, לצלות הפסח ללא ניקור.⁵

³ מקורות: רש"י (פ"ד א', ד"ה גידין). ריב"א (פ"ד א', תוד"ה גידין).

⁴ ומכיון שאסור מדברי סופרים, אסור לבשלו ולאכלו, וכן להשליכו לכלבים אי אפשר, שמאחר שמותר הוא מן התורה, נעשה נותר. מאירי. מקורות: מאירי (פ"א ב', בביאור המשנה השישית, ובד"ה והגידין).

⁵ זה לשון הראב"ד: בחיי ראשיו אין איסור גדול מזה, שיצלה הפסח עם גיד הנשה, ועם שמנו, ועם תרבא דתותי מתנא, ועם קרומות שבראש; ואם אזכה ואוכל פסח, ויביא לפני כזה, הייתי חובטו בקרקע לפניו. ור' בהרחבה 'שערי היכל' (הוצ' מכון המקדש, מערכה קיח). מקורות: רמב"ם וראב"ד (הל' קרבן פסח יא).